

บทที่ 2

คนชายขอบกับกระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้

พื้นที่อำเภอจอมทองเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรจากกลุ่มคนหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มต่างมีวิธีคิดและวิธีการจัดการที่แตกต่างกันไป ในบทนี้จะวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรที่เกิดขึ้นดังกล่าว โดยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสามหัวข้อ คือ 1) บริบทของความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในอำเภอจอมทอง 2) กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ

2.1 บริบทของความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในอำเภอจอมทอง

อำเภอจอมทองเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร มีการตั้งถิ่นฐานของคนหลายกลุ่มด้วยกัน โดยสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ คนพื้นราบและคนบนพื้นที่สูง มีกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอและม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ในการศึกษาครั้งนี้ได้มุ่งประเด็นการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนพื้นราบและกลุ่มคนบนพื้นที่สูง ซึ่งหมายถึงคนปกาเกอญอเป็นสำคัญ โดยชาวปกาเกอญออาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในเขตอำเภอจอมทอง โดยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามลุ่มน้ำต่างๆ เช่น ลุ่มน้ำขุนแม่เกี้ยว ลุ่มน้ำขุนแตะ ลุ่มน้ำขุนยะ ลุ่มน้ำขุนกลาง ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาชาวปกาเกอญอส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ และมีความสัมพันธ์กับคนพื้นราบในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน โดยมีคำเรียกว่า “เสี่ยว” เพื่อนเสี่ยว พ่อเสี่ยว แม่เสี่ยวเป็นคำยืนยันในความสัมพันธ์ เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาคนพื้นราบกับคนพื้นสูงมีการค้าขายแลกเปลี่ยน เช่น ค้าขายวัว ควาย หมู รวมทั้งของป่า เช่น ลูกก่อ เปลือกไก่อ น้ำผึ้ง สุนัขเหี้ย เป็นต้น ในบางหมู่บ้านของชาวปกาเกอญอก็มีกลุ่มคนเมืองหรือคนพื้นราบขึ้นไปตั้งรกรากประกอบอาชีพค้าขายอาหาร (สัมภาษณ์ คนปกาเกอญอ บ้านขุนแตะ ต.บ้านหลวง)

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเริ่มแปรเปลี่ยนไปเมื่อทรัพยากรที่มีอยู่มากในอดีตกลับลดลงเนื่องจากประชากรเพิ่มมากขึ้นและการเพาะปลูกของชาวบ้านเป็นไปแบบเข้มข้น ชาวบ้านต้องการใช้น้ำในปริมาณมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนพื้นที่สูง(ปกาเกอญอ) ปลูกพืชเศรษฐกิจและคนพื้นราบทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ส่งออกต่างประเทศ เช่น ปลูกลำไย ถั่ว ข้าว ลิ้นจี่ เป็นต้น

ในภาวะปัจจุบันได้เกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรงระหว่างคนพื้นราบและชาวปกาเกอญอในพื้นที่สูง ซึ่งพิจารณาได้จากเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น 3 เหตุการณ์หลัก ได้แก่ เหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้น้ำ ความขัดแย้งที่เกิดจากประเด็นการทำไร่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ และ ความขัดแย้งจากเหตุการณ์ไฟป่า

2.1.1 เหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้น้ำ

ปัญหาความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำระหว่างคนพื้นราบกับคนบนพื้นที่สูงที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำเดียวกัน เกิดขึ้นจาก “ปริมาณน้ำลดลง” ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับคนพื้นราบในเรื่องการเพาะปลูก การทำการเกษตร เช่น สวนลำไย กระเทียม ข้าว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง พืชเศรษฐกิจ สถานการณ์ปริมาณน้ำลดลงดังกล่าวคนพื้นราบได้สรุปสาเหตุของปัญหาว่าเกิดจากการทำลายป่าต้นน้ำของคนบนพื้นที่สูง

คนพื้นราบเล่าถึงสถานการณ์ปริมาณน้ำลดลงว่า

“ในปัจจุบันพื้นที่การปลูกลำไยของอำเภอจอมทองเพิ่มขึ้นทุกปีจากพื้นที่ 13,000 ไร่ เป็น 19,700 ไร่ และลำไยต้องให้น้ำ 15 วันต่อ หนึ่งครั้ง ตอนนี้พื้นที่สวนลำไย 19,700 ไร่ กำลังขาดน้ำ และลำไยตายไปแล้วกว่าร้อยละ 40 ” (สัมภาษณ์คนพื้นราบ ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง, 2543)

“สาเหตุของลำไยตาย หรือขาดน้ำ เป็นเกิดจากน้ำทุกสายมันแห้งสนิท น้ำแม่กลางก็แห้ง น้ำทุกสายแห้งหมด จากการขาดน้ำทำให้ชาวบ้านขาดทุน 100 เปอร์เซ็นต์ หรือใครปลูกอะไรก็ขาดทุน ไม่ว่าจะเป็นถั่วเหลืองปลูกก็ขาดทุน ทุกปีจะได้ผลผลิต 10-12 ถังต่อไร่ มาตอนนี้ได้ 4-5 ถังต่อไร่ ขาดทุนเพราะขาดน้ำ” (สัมภาษณ์ประธานเหมืองฝาย ต.บ้านหลวง, 2543)

“สาเหตุหลักของการขาดทุนเพราะการขาดน้ำ และการขาดน้ำเกิดจากการทำลายป่าของคนดอย ตั้งแต่โครงการไทยนอร์เวย์ สนับสนุนให้ชาวเขาเลิกการปลูกฝิ่น หันมาปลูกกะหล่ำปลี ชาวเขาได้ต่อท่อสปริงเกอร์ใช้ฉีดน้ำตลอด เลยทำให้น้ำแห้ง พอหมดหน้าปลูกกะหล่ำก็หันมาปลูกดอก ต้องใช้น้ำเยอะมาก และชาวเขายังต่อท่อน้ำจากต้นน้ำนำมาใช้ถึงบ้าน เข้าไปถึงไร่น้ำเลยไม่ไหลลงมาข้างล่าง คนข้างล่างเลยขาดน้ำ บนดอยมีการทำลายป่ามาก เช่น การทำไร่เลื่อนลอย ทำข้าวไร่ มีการขยายพื้นที่เพิ่มทุกปีขึ้น เดี่ยวนี้ชาวเขามันเยอะ ป่ามีน้อย เพราะฉะนั้นคนอยู่กับป่าไม่ได้อีกแล้ว” (สัมภาษณ์ประธานกลุ่มสวนลำไย อ.จอมทอง, 2543)

สถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนพื้นราบกับคนพื้นที่สูง (ปกาเกอญอ) โดยคนพื้นราบอ้างว่า “ชาวเขาทำลายป่าต้นน้ำ” โดยการทำไร่

การปลูกดอกไม้ การปลูกกะหล่ำปลี ในขณะที่คนบนพื้นที่สูง (ปกากะญอ) ได้อธิบายตอบโต้ต่อสถานการณ์ดังกล่าวว่า

“ในอดีตเราทำไร่ผืน ไร่ข้าว ทำนาข้าว และปลูกข้าวโพด เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เป็นอาหาร ต่อมาปี 2527-28 มีราชการมารณรงค์เลิกปลูกผืน ให้เราหนีไปปลูกผัก เช่น กะหล่ำปลี มันฝรั่ง แต่ปลูกกะหล่ำไม่ได้นาน ผลผลิตก็ลดลง ต่อจากราชการนั้นก็ส่งเสริมให้ปลูกไม้ผล เช่น ท้อ สาลี่ แอปเปิล บัวย ลูกพลับ ปัจจุบันการปลูกกะหล่ำน้อยมากเพราะขาดทุน และการปลูกดอกก็ขาดทุน เลยหันมาปลูกไม้ผลแทน” (สัมภาษณ์ ชาวปกากะญอ บ้านขุนกลาง ต.บ้านหลวง, 2543)

“เราอยากชี้แจงว่า การขาดน้ำนั้นเกิดจากการใช้น้ำของคนข้างล่างเพิ่มขึ้น ดูได้จากปริมาณคนข้างล่างเพิ่มขึ้น เช่น การขยายตำบล อำเภอ และในแต่ละหมู่บ้านคนก็เพิ่มขึ้นเยอะมาก การใช้น้ำเหมืองเพิ่มขึ้นทุกปี เครื่องสูบน้ำเพิ่มขึ้นไม่รู้เท่าไร ปัจจุบันคนข้างล่างทำนาหลายครั้ง มีพื้นที่ลุ่มเพิ่มมากขึ้นอีกเท่าไร จะมาโทษคนดอยได้อย่างไร” (สัมภาษณ์ ชาวปกากะญอ บ้านแม่ปอน ต.บ้านหลวง, 2543)

จากข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งเรื่องปริมาณน้ำที่ลดลง ระหว่างคนพื้นราบกับคนพื้นที่สูง ดังที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของประเด็นความขัดแย้ง ซึ่งต่อมาได้ถูกนำไปสู่ประเด็นปัญหาของการจัดการป่าและวิธีการผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

2.1.2 ความขัดแย้งที่เกิดจากประเด็นการทำไร่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ความขัดแย้งเรื่องการทำไร่หมุนเวียนและทำไร่เลื่อนลอย เป็นผลสืบเนื่องมาจากปริมาณน้ำลดลง คนพื้นราบอ้างว่า คนพื้นที่สูง(ปกากะญอ) เป็นผู้ทำลายป่า โดยการทำไร่เลื่อนลอย

“ปัญหาของเกษตรกรพื้นราบที่ขาดน้ำ คือ การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา ข้าวไร่ กะหล่ำปลี การปลูกดอกไม้ พื้นที่ทำไร่ขยายเพิ่มทุกปี และเปลี่ยนที่ด้วย ทางราชการควรกำหนดให้หนึ่งครอบครัวต่อไร่ ปัจจุบันปลูกเป็นสิบไร่ ข้างล่างก็เจอปัญหาหนัก คือ การขาดน้ำ และยังมีการใช้พื้นที่ปลูกผืน กล้วยาที่บริเวณขุนอุบ ห้วยพญานร ปีที่แล้วให้คนไปสืบดู พบว่าปัญหาอยู่ที่ชาวเขา” (สัมภาษณ์ คนพื้นราบประธานผู้ใช้น้ำเทือกเขาอินทนนท์, 2541)

การทำไร่เลื่อนลอยของคนบนพื้นที่สูงเป็นประเด็นหนึ่งที่สร้างความขัดแย้งในพื้นที่อำเภอจอมทอง ในทัศนะของคนพื้นราบมองว่าการทำไร่ของกลุ่มคนพื้นที่สูง คือ การทำไร่แบบบุกเบิกพื้นที่ใหม่ด้วยการตัด ฟัน โค่น เผา เมื่อใช้พื้นที่นั้นจนดินหมดความสมบูรณ์แล้วก็จะทิ้งร้างพื้นที่เอาไว้ จากนั้นก็จะไปบุกเบิกพื้นที่ใหม่ต่อไป ความขัดแย้งในเรื่องการทำไร่เลื่อนลอยมีความ

รุนแรงมากขึ้นในระดับพื้นที่ และถูกตอกย้ำว่าเป็นสาเหตุของการทำลายป่าผ่านงานศึกษาซึ่งทำให้สังคมมีความเข้าใจการทำไร่เลื่อนลอยว่าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ป่าถูกทำลาย ดังเช่น ในงานศึกษาของจันทบูรณ์ (2524) เสนอว่า "การทำไร่เลื่อนลอยของภาคเหนือโดยชาวเขาจะเน้นการปลูกพืชอาหารเป็นหลัก คือ ข้าว และพืชอาหารอื่น เช่น พืชสวนครัว การทำไร่เลื่อนลอย หมายถึงรูปแบบของการเกษตรที่มีการตัด ฟัน โค่น เผา แล้วทำการเกษตรในพื้นที่แห่งนั้นๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วย้ายไปทำการเพาะปลูกที่อื่นต่อไป อันเป็นวัฏจักรที่ไม่มีสิ้นสุด โดยทั่วไปแล้ว ไร่เลื่อนลอยมีความหมายครอบคลุมทั้งรูปแบบของการเกษตรแบบ ฟัน ตัด โค่น เผา และทำการเกษตรในพื้นที่ซ้ำๆ อยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งจนกระทั่งดินหมดความอุดมสมบูรณ์ จึงย้ายไปทำการเกษตรในรูปแบบเดิมในพื้นที่อื่น ระบบการเกษตรที่ทำซ้ำในพื้นที่เดิมเป็นระยะเวลานาน 4-5 ปีขึ้นไป ดินจะเริ่มเสื่อมคุณภาพ และมีปัญหาเรื่องวัชพืช โรค และแมลง และเมื่อปล่อยพื้นที่ทิ้งร้างเอาไว้หลังจากทำการเกษตรแบบตัด ฟันโค่น เผาไปแล้ว วัชพืชต่าง ๆ ที่ไม่มีคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านการปรับปรุงคุณภาพดินจะขึ้นแทนที่ต้นไม้และพืชอื่น" (จันทบูรณ์, 2524)

ในช่วงปีพ.ศ. 2536 มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องการทำไร่เลื่อนลอยในพื้นที่จอมทองก่อให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น เมื่อคนพื้นราบประมาณ 500 คน เข้ายึดพื้นที่ทำกินของคนพื้นที่สูงบ้านปากกล้วย โดยนำเอาลวดหนามล้อมรั้วพื้นที่ทำกินประมาณ 2,000 ไร่ และนำพื้นที่ดังกล่าวไปใช้ในการปลูกป่า

โดยวิธีคิดและมุมมองของคนพื้นราบนี้การทำไร่เลื่อนลอย นับเป็นการทำลายป่าอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอจึงเป็นภาพของ "ผู้ทำลายป่า" หรือ "ศัตรูของป่า" (enemies of forest) การใช้ความรุนแรงของคนพื้นราบดังกล่าวจึงกลายเป็นสิ่งที่มีความชอบธรรมในการจัดการต่อปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากร

2.1.3 ความขัดแย้งจากเหตุการณ์ไฟป่า

กรณีความขัดแย้งเรื่องไฟป่าในพื้นที่จอมทองมีความรุนแรงมาก กลุ่มต่างๆ ได้ใช้สถานการณ์ไฟป่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สร้างความชอบธรรมในการจัดการป่า สถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องไฟป่าในพื้นที่จอมทองเริ่มมีความรุนแรงขึ้นใน พ.ศ. 2541 เมื่อเกิดไฟป่าที่ดอยอินทนนท์จุดใหญ่ ๆ จำนวน 5 จุด คือ จุดที่หนึ่ง เกิดขึ้นที่น้ำตกสิริภูมิ บ้านขุนกลาง เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 จุดที่สอง เกิดขึ้นที่ผาดำ เมื่อประมาณวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นบริเวณรอยต่อระหว่างป่าเบญจพรรณที่เชื่อมต่อกับคนพื้นราบและป่าดิบเขาแล้วไฟได้ลุกลามขึ้นมาทางบ้านผาหม่อนและบ้านขุนห้วยแห้ง จุดที่สาม เกิดขึ้นบริเวณขุนแม่ปอน ขุนแม่ยะน้อย และ

ขุนกลาง เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2540 จุดที่สี่ เกิดขึ้นที่บริเวณรอยต่อของบ้านห้วยตอง ไปง สะมี ไปงลมแรง ไฟได้ลุกลามไปทั่ว จุดที่ห้า เกิดขึ้นในบริเวณบ้านขุนสบวาก แล้วลุกลามขึ้นมา ทางทิศตะวันตกของดอยอินทนนท์ (สัมภาษณ์พ่อหลวงเกิด ประธานเครือข่ายสิ่งแวดล้อม ม้ง,2543)

สถานการณ์ไฟป่าที่เกิดขึ้น ได้กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างคนพื้นราบกับชาวปกาเกอญอและม้ง โดยคนพื้นราบอ้างว่าชาวเขาเป็นผู้เผาป่าเพื่อทำไร่โดยเชื่อว่าไฟป่าที่ลุกลามไปทั่ว เกิดจากการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาและการล่าสัตว์ สถานการณ์ไฟป่าที่ดอยอินทนนท์ครั้งนั้นมีกลุ่มที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเข้าร่วมในเวทีความขัดแย้ง โดยมูลนิธิธรรมนาถ คนพื้นราบและรัฐ ได้ร่วมกันเสนอภาพว่าชาวเขาเป็นผู้เผาป่าต้นน้ำทำให้เกิดปัญหาไฟป่าและทำลายป่าต้นน้ำขึ้น ทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอพยพชาวเขาออกจากป่าต้นน้ำ ขณะที่ชาวปกาเกอญอได้เสนอสาเหตุที่ทำให้เกิดไฟป่าว่าการเกิดไฟป่าครั้งนี้มีการจุดไฟขึ้นโดยที่ไฟไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและการจุดไฟดังกล่าวเป็นการกลั่นแกล้งเพื่อสร้างความไม่ชอบธรรมในการอยู่กับป่าของคนพื้นที่สูง รวมทั้งเป็นการเมืองของรัฐที่เผาป่าเพื่อหวังงบประมาณมาบำรุงรักษาต่อไป ชาวบ้านปกาเกอญอยืนยันในเวทีความขัดแย้งว่าไม่ได้เป็นต้นเหตุของปัญหา ไม่ได้เป็นผู้สร้างปัญหาไฟป่าแต่อย่างใด โดยชาวปกาเกอญอได้ยกเหตุผลมาอธิบายว่า เวลาทำไร่ ชาวปกาเกอญอมีระบบการทำแนวกันไฟเพื่อดูแลไฟที่อาจจะลุกลามเผาป่าซึ่งสืบทอดกันมายาวนาน ในปัจจุบันชาวปกาเกอญอก็ยังคงใช้ระบบดังกล่าวประกอบกับมีการทำแนวกันไฟที่กว้างและยาวมากขึ้น เช่น บริเวณลุ่มน้ำแม่วาง ทำแนวกันไฟยาวถึง 300 กิโลเมตร และพื้นที่จอมทองปกาเกอญอทำแนวกันไฟยาวประมาณ 200 กิโลเมตร (สัมภาษณ์กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง,2543)

ความขัดแย้งเรื่องไฟป่าในพื้นที่จอมทองทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ กลายเป็นการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติ ซึ่งเชื่อมโยงกับประเด็นสิทธิการอยู่กับป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้น เหตุการณ์ไฟป่าดังกล่าวชาวปกาเกอญอในพื้นที่จอมทองยังได้ถูกสร้างภาพให้เป็นผู้เผาป่า หรือ “ชาวเขาเผาป่า” ด้วย

จากความขัดแย้งทั้ง 3 ประเด็นหลักในการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่จอมทองได้นำไปสู่การจัดการปัญหาด้วยความรุนแรง ดังเช่น การเกิดเหตุการณ์ลอบวางเพลิงร้านค้าของชาวปกาเกอญอในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2541 การปิดถนนที่เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางของชาวปกาเกอญอ ระหว่างวันที่ 26 - 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 ทั้งหมด 6 เส้นทาง คือ ถนนหมายเลข 1009 เส้นทางอำเภอจอมทอง - ยอดดอยอินทนนท์ ถนนทางหลวงหมายเลข 108 สายเชียงใหม่-แม่สะเรียง รวมทั้งถนนทางเข้าหมู่บ้าน ขุนแตะ ตำบลบ้านหลวงถนนทางเข้า

หมู่บ้านแม่ปอนตำบลบ้านหลวง,ถนนทางเข้าหมู่บ้านขุนยะ ตำบลบ้านหลวง,ถนนทางเข้าหมู่บ้านปากกล้วย ตำบลบ้านแม่สอย ถนนทางเข้าบ้านขุนยะ ตำบลบ้านหลวง รวมทั้งเหตุการณ์ความขัดแย้งในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2541 คนพื้นราบร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยาน ประมาณ 100 คน เข้ารื้อท่อและทำลายคลองส่งน้ำ ซึ่งเป็นคลองสายหลักในการทำการผลิตของชาวปกากะญอ (เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ,2541)

จากสถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องปัญหาการใช้น้ำ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องการทำไร่ และปัญหาเรื่องความขัดแย้งไฟฟ้า ได้ก่อให้เกิดกลุ่มพลังอำนาจต่างๆ ที่เข้ามาเคลื่อนไหว ชว่งชิง และเบียดขับปกากะญอให้เป็นคนชายขอบ

2.2. กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของชุมชนปกากะญอ

ปัญหาความขัดแย้งการจัดการทรัพยากรในพื้นที่จอมทอง เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจทางสังคม 4 กลุ่ม คือ รัฐ คนพื้นราบ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและคนพื้นที่สูงปกากะญอ ภายใต้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นพบว่า คนพื้นที่สูงปกากะญอได้ถูกกระทำให้กลายเป็น “คนชายขอบ” ที่สูญเสียอำนาจและความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากร โดยมีกระบวนการและขั้นตอน ดังนี้ คือ

2.2.1 การขยายอำนาจควบคุมทรัพยากรของรัฐกับการกีดกันให้คนพื้นที่สูงปกากะญอกลายเป็นคนชายขอบ

กระบวนการทำให้กลายเป็นคนชายขอบโดยการขยายอำนาจการควบคุมทรัพยากรของรัฐเพื่อกีดกันให้ชาวปกากะญอกลายเป็นคนชายขอบ ให้อำนาจในการจัดการทรัพยากรนั้น รัฐมีปฏิบัติการที่สามารถพิจารณาได้ในสองประเด็นคือ การขยายอำนาจรัฐโดยใช้นโยบายและกฎหมายและการใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างการกีดกันชาวปกากะญอในการเข้าถึงทรัพยากร

ประเด็นที่หนึ่ง การขยายอำนาจรัฐ โดยใช้นโยบาย กฎหมาย

ในพื้นที่อำเภอจอมทอง รัฐได้เข้ามาจัดการป่า ในปี พ.ศ. 2407 โดยให้สัมปทานไม้สักบริเวณพื้นราบและบริเวณเนินเขาในอำเภอจอมทองแก่บริษัท Bombay Burma ต่อมารัฐได้ให้สัมปทานพื้นที่ป่าจอมทองแก่บริษัททำไม้กระยาเลยในตำบลแม่สอยเป็นเวลา 20 ปีโดยไม่ต้องปลูกป่าทดแทน ในปี พ.ศ. 2516 รัฐได้ให้สัมปทานป่าพื้นที่จอมทองให้กับโรงงานยาสูบเพื่อใช้ไม้พื้นบ่มใบยาสูบ (สัมภาษณ์ กรรมการกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง,2543)

การให้สัมปทานป่าของรัฐเป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของรัฐ โดยที่ชาวบ้านพื้นที่สูงและพื้นราบไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้อำนาจของรัฐส่วนกลางในการจัดการป่าพื้นที่ป่าอมทองยังสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจท้องถิ่นด้วย กล่าวคือ มีเจ้าทางเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการจัดการป่า รัฐมีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ให้กับบริษัททำไม้อังกฤษ โดยได้มีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้น เพื่อดูแลผลประโยชน์จากการทำไม้ (กรมป่าไม้, 2539)

"ในช่วงของการสัมปทานไม้ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่จอมทองยังมองไม่เห็นผลกระทบและยังไม่ถูกจำกัดสิทธิจากรัฐมากนัก แต่ผลทางอ้อมที่เห็นคือ ป่าถูกทำลาย รวมทั้งในช่วงนั้นคนพื้นราบก็ได้ประโยชน์จากการสัมปทานคือ การรับจ้างตัดไม้ มีอาชีพเสริมจากการทำไม้" (สัมภาษณ์ คนพื้นราบ ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง, 2543)

นอกเหนือจากการที่รัฐได้เข้าควบคุมการจัดการทรัพยากรในพื้นที่สูงจอมทอง โดยการออกนโยบายการให้สัมปทานป่าไม้แล้ว รัฐยังได้ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการเข้าควบคุมจัดการทรัพยากรอีกด้วย โดยมีการออกระเบียบข้อบังคับ และพระราชบัญญัติต่าง ๆ เช่น ในปีพ.ศ. 2540 การประกาศใช้ พ.ร.บ. รักษาป่า ร.ศ. 116, พ.ร.บ. รักษาต้นไม้สัก, ในปี พ.ศ. 2442 ประกาศ พ.ร.บ. ป้องกันการลักลอบชักลากไม้สักออกจากป่าที่ยังไม่ได้เสียภาษีค่าตอ, พ.ร.บ. บัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (ฝ่ายสำรวจวางแผนส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้, 2539)

ในปี พ.ศ. 2502 มีการประกาศกฎกระทรวงฉบับที่ 103 ให้พื้นที่ป่าดอยอินทนนท์ในตำบลบ้านหลวง เป็นป่าสงวนแห่งชาติดอยอินทนนท์ และต่อมาวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติดอยอินทนนท์ ในพื้นที่ ตำบลบ้านหลวง ตำบลสบเตี๊ยะ ตำบลสองแคว ตำบลยางคราม ตำบลแม่วิน อำเภอสันป่าตอง¹ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จากนั้นมีการประกาศขยายแนวอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2521 ซึ่งครอบคลุมป่าสงวนแห่งชาติชาติในพื้นที่ ตำบลแม่นาจร ตำบลช่างเคิ่ง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม และตำบลทุ่งปี อำเภอสันป่าตอง² รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 301,500 ไร่ และในช่วงปี พ.ศ. 2534 รัฐได้ประกาศพื้นที่ป่าจอมทองเป็นอุทยานแห่งชาติออบหลวง (เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ, 2541)

การที่รัฐขยายอำนาจเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ผ่านนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากร การขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติของรัฐ ทำให้

¹ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอแม่จาง จังหวัดเชียงใหม่

² เช่นเดียวกับเชิงอรรถที่ 1

เกิดการซ้อนทับระหว่างพื้นที่ป่าสงวนกับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าจอมทอง จากนั้น รัฐประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้เป็นเขตป่าอนุรักษ์แห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2538 มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว กำหนดให้มีพื้นที่ป่าทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 รวมทั้งการออกนโยบายการจัดการป่าให้มีประสิทธิภาพ เน้นส่งเสริมการปลูกป่าเอกชน หรือ ทำหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ในปี พ.ศ.2524 รัฐประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ภายหลังการประกาศเขตป่า ได้มีการจัดจำแนกพื้นที่ป่าอย่างชัดเจน กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง (ปกากะญอ) ได้รับผลกระทบจากมาตรการทางกฎหมายและถูกกีดกันการใช้ประโยชน์จากป่า พื้นที่ทำการเกษตรถูกจำกัด การทำไร่หมุนเวียนกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย

การประกาศใช้นโยบายและกฎหมายนั้นได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนปกากะญอซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่สูงให้กลายเป็นผู้ละเมิดกฎหมายและถูกจับกุม ดังเช่น การจับกุมชาวปกากะญอ บ้านแม่ปอน จำนวน 24 คน ในปี พ.ศ. 2521 ขณะที่ทำไร่หมุนเวียนอยู่โดยถือว่าชาวปกากะญอทำการละเมิดกฎหมายป่าไม้ ถูกจำคุกนานประมาณ 1 เดือน ซึ่งมีการต่อสู้คดีความโดยได้รับการช่วยเหลือจากสมาคมสิทธิเสรีภาพประชาชนภาคเหนือ (สสส.)

ชาวปกากะญอบ้านห้วยส้มป่อย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการถูกจับกุมว่า “ในช่วงเวลาที่ราชการประกาศกฎหมายต่าง ๆ ทับพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน เรากลายเป็นคนผิดกฎหมายทั้งที่เราอยู่มาก่อนกฎหมายอีก ผู้ชายส่วนใหญ่ถูกจับไปขังคุก ผู้หญิงที่อยู่ทางบ้านก็เดือดร้อน เราไปทำอะไรก็จับเรา อยากจะทำอะไรก็ทำ ทำเหมือนเราไม่ใช่คน อยากจับก็จับ อยากอพยพก็จะอพยพ เราอยู่บนความหวาดกลัว ไม่มั่นคงต่อชีวิต และความปลอดภัยของลูกและเมีย จะไปไร่ก็หลบๆ ซ่อนๆ หลังจากที่มีการปล่อยตัวผู้ต้องหา 24 คน หลังจากคำตัดสินว่าไม่ผิดเราก็ติดคุกไปฟรีๆ ประมาณ 1 เดือน มีความเดือนร้อนเกิดขึ้นกับครอบครัวเรา สิ่งที่ทดแทนไม่ได้คือความสูญเสียทางด้านจิตใจ” (สัมภาษณ์ครูคำ ทองปือ บ้านห้วยส้มป่อย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ถูกจับกุม, 2543)

“การประกาศกฎหมายชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปทำอะไรได้เพราะการทำให้คือสิ่งที่ผิดกฎหมาย บ้านที่อาศัยอยู่ก็เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย บ้านที่อยู่มาตั้งแต่ ปู่ ย่า ตายาย พ่อแม่ของตนเองก็อยู่ไม่ได้ เจ้าหน้าที่บอกว่าผิดกฎหมาย ป่าที่เคยอยู่ร่วมด้วยกันก็ห้ามเข้าไป ถ้าหากเข้าไปใช้ประโยชน์ก็เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ปัจจุบันก็ถูกจำกัดที่ดินจากหน่วยป่าไม้เขต ชีวิตเราไม่สามารถกำหนดได้เลย เราอยากอพยพเราก็จะอพยพ ไร่อนาคต หวาดกลัวว่าจะถูกจับอีก” (สัมภาษณ์นายสุริยา ศรีประเสริฐ บ้านแม่ปอน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่, 2543)

ประเด็นที่สอง รัฐกับการใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์สร้างการกีดกัน ปกาเกอญอในการเข้าถึงทรัพยากร

รัฐมองว่าสาเหตุหลักของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรคือ การเพิ่มขึ้นของประชากรบนพื้นที่สูง, การบุกรุกแย่งพื้นที่ป่าเพื่อการทำการเกษตร การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ, ไฟป่า การขยายของตัวเมือง อำเภอ ตำบล, ชุมชนมีการสร้างถนน ไฟฟ้า การขยายที่ทำกิน และบุกรุกพื้นที่ป่าใหม่ (ประพันธ์, 2542) จากปัญหาดังกล่าว กรมป่าไม้ได้เข้ามาแก้ไขปัญหาคือ หนึ่งในมาตรการในการแก้ไขปัญหา คือ การควบคุมการใช้ที่ดินในลุ่มน้ำโดยมีการจำแนกคุณภาพชั้นลุ่มน้ำตามโดยใช้ความรู้ทาง "วิทยาศาสตร์"

การกำหนดคุณภาพชั้นลุ่มน้ำนั้น คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม ดำเนินโครงการศึกษาสำหรับกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินในอนาคตและในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2525 ได้มีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและมาตรการควบคุมการใช้ที่ดิน ซึ่งมีการกำหนดคุณภาพชั้นลุ่มน้ำเป็น 25 ลุ่มน้ำ (ประพันธ์, อ้างแล้ว)

การกำหนดคุณภาพชั้นลุ่มน้ำ กำหนดจากปัจจัยทางกายภาพซึ่งมีผลต่อกระบวนการทางอุทกวิทยาทั้งหมด 6 ประการ คือ ปัจจัยที่หนึ่ง สภาพภูมิประเทศ ใช้ลักษณะดิน เป็นตัวกำหนดคุณภาพชั้นลุ่มน้ำ เช่น การพิจารณาสภาพดินบริเวณแนวสันเขา ยอดเขาแหลม ยอดเขา มน หุบเหว หน้าผา เขิงเขา บริเวณรอยกั้ดลึกของเขา ที่ราบขั้นบันได ที่ราบ ปัจจัยที่สอง ระดับความลาดชัน ใช้ค่าเฉลี่ยความลาดชันของพื้นที่เป็นเปอร์เซ็นต์ ซึ่งวัดและคำนวณได้จากพื้นที่ที่กำหนดขึ้น ปัจจัยที่สาม ความสูงจากระดับน้ำทะเลเป็นเมตรปรากฏในแผนที่สภาพภูมิประเทศ ปัจจัยที่สี่ ลักษณะทางธรณีวิทยา พิจารณาประเภทของหินและอายุทางธรณี รวมทั้งคุณสมบัติที่จะแปรสภาพดินที่มีความยากง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลาย ปัจจัยที่ห้า ลักษณะทางปฐพีวิทยา ใช้คุณสมบัติของดินที่เกี่ยวกับความลึก ความอุดมสมบูรณ์และความยากง่ายต่อการพังทลาย ปัจจัย 5 ปัจจัยดังกล่าวได้กำหนดพื้นที่จากแผนที่สภาพภูมิประเทศ มาตราส่วน 1:50,000 แผนที่ดินและแผนที่ธรณีวิทยาของส่วนราชการต่างๆ ประกอบกับการตรวจสอบภาคสนาม โดยใช้พื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรเป็นเกณฑ์ และปรับสภาพของแนวเส้นชั้นคุณภาพลุ่มน้ำตามสมควรเป็น ปัจจัยที่หก สภาพป่าที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน ใช้ตำแหน่งของป่าที่กำหนดในแผนที่มาตราส่วน 1:250,000 ซึ่งทางกรมป่าไม้ได้จัดทำเป็นแผนที่ป่าไม้ โดยแปลตีความมาจากภาพถ่ายดาวเทียมที่บันทึกเมื่อปี พ.ศ.2525 เป็นเกณฑ์(สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2531)

การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำของรัฐได้นำเอาปัจจัยทั้งหกปัจจัยเป็นรูปสมการ ซึ่งถูกทดสอบและได้รับการยอมรับในการประชุมผู้แทนของหน่วยงานรัฐ แล้วนำสมการดังกล่าวใช้

กำหนดคุณภาพชั้นลุ่มน้ำในลุ่มน้ำปิงและวัง (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, เพิ่งอ้าง) จากการใช้สมการดังกล่าวทำให้สามารถกำหนดคุณภาพชั้นลุ่มน้ำคือ ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 1 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 2 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 3 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 4 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 5 โดยในแต่ละชั้นคุณภาพลุ่มน้ำกำหนดให้มีการใช้พื้นที่แตกต่างกันไป (ส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำกรมป่าไม้, 2542) โดยมีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกับกรมทรัพยากรธรณี กรมประมง กรมชลประทาน กรมทางหลวง สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ กรมที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงกลาโหม กรมการปกครอง กรมการปกครอง สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โครงการหลวง และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, อ้างแล้ว)

ภายใต้เกณฑ์การกำหนดคุณภาพลุ่มน้ำดังกล่าว ทำให้พื้นที่ดอยอินทนนท์ซึ่งชาวปกากะญออาศัยอยู่ ถูกกำหนดว่าเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่ไม่สามารถให้คนเข้าไปอยู่อาศัยได้ กรมป่าไม้ได้มีคำสั่งให้อพยพชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวออกโดยเร่งด่วน โดยไม่จำเป็นต้องจัดเตรียมพื้นที่รองรับ (กรมป่าไม้, 2539)

การที่รัฐใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปกำหนดการจัดการพื้นที่ป่าบนพื้นฐานวิธีคิดที่แยกคนออกจากป่า แล้วใช้อำนาจรัฐออกนโยบายและกฎหมายกำหนดข้อบังคับควบคุมต่างๆ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดังกล่าว เป็นกระบวนการทำให้กลายเป็นคนชายขอบจากการขยายอำนาจรัฐโดยใช้นโยบาย กฎหมาย และการใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ได้จำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของชาวปกากะญอจากเดิมที่เคยดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติมาโดยตลอด ชาวปกากะญอได้กลายเป็นคนชายขอบของสังคมที่ถูกกีดกัน ปิดกั้นโอกาส และไร้อำนาจในการใช้ทรัพยากรตามสิทธิการใช้เดิมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและไม่มีอำนาจในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

2.2.2 การพัฒนา กับการปิดล้อมชุมชนปกากะญอ

ชาวปกากะญอในอดีตมีวิถีการดำรงชีพด้วยการผลิตเพื่อยังชีพ จากการสัมภาษณ์คนปกากะญอบนพื้นที่สูงของดอยอินทนนท์ เขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เล่าให้ฟังว่า

“คนปกากะญอปัจจุบันที่อาศัยในชุมชนบ้านแม่ปอน ชุมชนบ้านหุดตะ ชุมชนบ้านขุนยี่ ได้อพยพมาจากเทือกเขาแถบ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เข้าหาที่อยู่ที่ทำกิน โดย “ยี่ไซ่” เป็นผู้หาสถานที่อาศัยและพื้นที่ทำกิน และได้อาศัยมาด้วยกันหลายอายุคนแล้ว” (สัมภาษณ์ พ่อหลวงจำปี ปีพ.ศ. 2540) ก่อนปี พ.ศ. 2492 ชุมชนปกากะญอได้อาศัยอยู่บนพื้นที่

สูงจอมทอง ทำไร่หมุนเวียน โดยมีรอบของการหมุนเวียนประมาณ 7 ปี แล้ววนกลับมาทำซ้ำในพื้นที่เดิม ควบคู่กับการทำนาในพื้นที่ราบระหว่างภูเขา และทำนาขั้นบันได ที่นาบางพื้นที่ มีใบเอกสารสิทธิ์ คือใบ สค. 1 มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ควาย หมู ไก่ เป็นต้น การผลิตของชาวปกาเกอญอช่วงนี้ ประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี เช่น การเลี้ยงผีไร่ ผีนา การเลี้ยงผีไฟ (หม้อเหมโต) การแบ่งเป็นเขตป่า พิธีกรรม ป่าละตือ ป่าใช้สอย ที่ทำกิน

ในปี พ.ศ. 2492 กลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้เริ่มอพยพเข้ามาอยู่ในเขตพื้นที่จอมทอง โดยคนม้งได้ทำการปลูกฝิ่น ซึ่งต่อมาม้งได้ขยายการปลูกฝิ่นมาสู่ชาวปกาเกอญอ ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภอเข้ามาปักป้ายเขตป่าสงวน จัดการป่าตามกฎหมาย แต่ทางชุมชนปกาเกอญอยังจัดการป่าโดยการทำแนวกันไฟรอบ ๆ ที่ทำกิน และในการตัดไม้เพื่อสร้างบ้าน ทุกคนสามารถนำไม้มาสร้างบ้านได้ มีกฎระเบียบภายในหมู่บ้าน และมีข้อห้ามการตัดไม้จากการสืบทอด ไม้ต้องห้าม เช่น ไม้หางปลา ต้นไทร ไม้มีโพรง ไม้ที่มีเครือเถา ไม้ที่ถูกกรงฝังไว้ การทำกินในพื้นที่จะมีข้อห้าม ตามความเชื่อ คือ บริเวณเดอหมื่นเบลอ (พื้นที่นาล้อมรอบ) ห้ามทำไร่ ห้ามล่าสัตว์ เช่น ลิง ชะนี นกกาน นกแซงแซว งูเห่า เป็นต้น ในช่วงนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นราบกับคนดอย พ่อหลวงบ้านคนเมือง ดำรงจั่นมาเอาฝิ่น โดยมาติดต่อกับพ่อหลวงคนดอย ซึ่งพ่อหลวงคนดอยก็ไปเอามาจากลูกบ้านของตนเองอีกทอดหนึ่ง ต่อมาจึงพัฒนาหมู่บ้านตามนโยบายเงินผันของรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คนปกาเกอญอก็ได้เข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างชุดและทำถนน จากบนดอยลงไปสู่เขตอำเภอจอมทองช่วงการพัฒนาและการเลิกปลูกฝิ่น หลังปี พ.ศ.2500 คนปกาเกอญอได้ทำการผลิตโดย ทำไร่หมุนเวียน 4-5 รอบต่อครอบครัว รอบของการทำไร่หมุนเวียนลดลง เนื่องจาก หน่วยงานรัฐจำกัดพื้นที่ทำกิน มีการทำนามากกว่าไร่ ปลูกไม้ผล พลับ บัวย กาแฟ ถั่วแดง คนปกาเกอญอนับถือสองศาสนา คือ ผี/คริสต์ แต่การจัดการป่ายังยึดถือตามความเชื่อเดิม และข้อห้ามตามประเพณีวัฒนธรรม การทำแนวกันไฟ ทำเฉพาะรอบพื้นที่ไร่ ในช่วงปี พ.ศ.2525 ราชการเริ่มมีกฎระเบียบกับทางราชการ กำหนดพื้นที่ราบ จำกัดการใช้พื้นที่ไร่ เช่น บางห้วยจะไม่ให้ทำไร่ โดยที่แก้มือเมืองแกฝ่ายคนพื้นราบขึ้นไปที่ชุมชนปกาเกอญอ ห้ามไม่ให้คนบนพื้นที่สูงทำไร่บริเวณขุนน้ำ" (สัมภาษณ์นายจะปือ ทองปือ ผู้อาวุโสบ้าน ปีพ.ศ. 2542)

ในด้านการผลิตและสังคมของชุมชนปกาเกอญอถูกพัฒนาตามแนวทางของรัฐ โดยเริ่มจากปี พ.ศ.2519 กรมประชาสงเคราะห์เข้ามาในพื้นที่หมู่บ้านของชาวปกาเกอญอ เพื่อส่งเสริมอาชีพ สร้างโรงเรียน แล้วนำลูกหลานของชาวปกาเกอญอเข้าโรงเรียน โดยให้ความรู้เรื่องการอ่าน การเขียนภาษาไทย และการอนุรักษ์ป่า โดยครูได้พยายามสอนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จากนั้นในปี พ.ศ. 2528 เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนจากโครงการพัฒนาไทย-

ยูเอ็น ได้เข้ามาส่งเสริมการปลูกกาแฟ ถั่วแดง พลับ บัวย เพื่อลดการปลูกฝิ่น และการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งช่วงเวลานี้ได้มีการประกาศเขตอุทยานโดยติดป้ายประกาศเขตและมีการจำกัดที่ดินทำกินของชุมชนปกากะญอ ดังนั้น การพัฒนาของโครงการพัฒนาของไทย-ยูเอ็น ถือได้ว่า สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนปกากะญอ การปลูกพืชแบบถาวร การพัฒนาปลูกพืชไม้สวน จึงกลายเป็นทางเลือกในการผลิตภายใต้เงื่อนไขที่ถูกรัฐจำกัด ในช่วงปี พ.ศ.2528 - 2532 โครงการพัฒนาของไทย-นอร์เวย์ ได้เข้ามาส่งเสริมต่อเนื่องจากโครงการไทย-ยูเอ็น(UN) โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกาแฟ และกะหล่ำปลี พร้อมทั้งส่งเสริมเรื่องการตลาดและการสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องการตลาดให้ชาวบ้านได้เหมือนที่วางแผนไว้ เพราะชุมชนปกากะญอปลูกกาแฟแล้วขาดทุน เป็นหนี้เป็นสิน จากนั้นในปี พ.ศ.2532 งบประมาณการสนับสนุนก็หมดลง (สัมภาษณ์คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คนพื้นที่สูง พ.ศ.2543) การพัฒนาโดยรัฐและองค์กรเอกชนให้กับชุมชนปกากะญอจากอดีตได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตของปกากะญอในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีการผลิตที่เข้าสู่ระบบทุนนิยมโดยชุมชนปกากะญอยังมิได้ทันตั้งรับ แต่ชุมชนปกากะญอต้องเลือกการผลิตแบบพืชพาณิชย์ ด้วยเงื่อนไขของการอนุรักษ์กระแสหลักเพื่อที่จะทำให้ชุมชนปกากะญอมีความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ป่าต่อไป

ในปัจจุบันชุมชนปกากะญอบนพื้นที่สูงจอมทอง ดังเช่น ชุมชนบ้านแม่ปอน ชุมชนบ้านแม่กลาง ชุมชนบ้านขุนยะ ชุมชนบ้านขุนแตะ มีระบบการผลิตที่เน้นการทำนา และการทำไร่หมุนเวียน 4-5 แห่ง โดยมีการถือครองประมาณ 10 ไร่ ต่อครอบครัว มีการหันมาทำสวนมากกว่าการทำไร่ เนื่องจากถูกจำกัดในเรื่องพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันมีการขยายพื้นที่ทำกินที่ถือว่ากระทำผิดกฎหมายป่าไม้ ทำให้ชาวบ้านถูกจับกุมเมื่อมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาตรวจ

ดังนั้น การทำสวนจึงเป็นทางออกที่ชุมชนชาวปกากะญอเลือกทำการผลิตเพื่อความอยู่รอดในปัจจุบัน ในการทำสวน ชาวบ้านจะปลูกผัก พืชสวนครัว และไม้ยืนต้น ซึ่งจะทำควบคู่ไปกับการทำไร่ ส่วนการปลูกพืชเศรษฐกิจ อย่างเช่น กะหล่ำและไม้ดอก ถูกจำกัดลง ด้วยเหตุผลของการอนุรักษ์ ชุมชนปกากะญอได้ออกกฎร่วมกันให้เลิกปลูกกะหล่ำปลีเพื่อป้องกันการกล่าวอ้างว่าทำลายทรัพยากร ในปัจจุบันชาวปกากะญอบางครอบครัวไม่มีพื้นที่ไร่ในการทำกินเพียงพอตลอดทั้งปี เพราะพื้นที่ทำกินถูกจำกัด จึงจำเป็นต้องออกมาขายแรงงาน รับจ้างในตัวอำเภอ หรือในตัวจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาที่ได้เข้ามาสู่ชุมชนปกากะญอเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาคนพื้นที่สูงของรัฐ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อต้องการควบคุมปัญหายาเสพติดและปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ โดยแนวทางการพัฒนาของรัฐได้ให้ชุมชนปกากะญออยู่กับป่าได้ก่อนที่จะอพยพสู่พื้นราบ แต่มี

เงื่อนไขที่ชุมชนปลาเกอยจะต้องทำการอนุรักษ์ป่า โดยการอนุรักษ์ป่าได้ระบุไว้ในแผนแม่บทการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ.2538 - 2539 "เพื่อให้ชุมชนพื้นที่สูงที่มีความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบและถูกต้องตามกฎหมาย สอดคล้องกับระบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับเลิกการปลูกพืชเสพติด โดยได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานบนรากฐานที่สามารถดำรงชีวิตและช่วยเหลือตนเองได้ รวมทั้งได้รับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการปกครอง และพัฒนาในระบบปกติต่อไป (ฝ่ายสำรวจและวางแผนสวนอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้, 2539)

การพัฒนาของรัฐ โดยความร่วมมือและประสานกับองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นองค์กรจากต่างประเทศ (โครงการไทย-นอร์เวย์ โครงการไทย-ยูเอ็น) ได้เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนปลาเกอยจากการผลิตเพื่อการยังชีพไปสู่ระบบการผลิตแบบพืชพาณิชย์ และมีส่งเสริมด้านความรู้ตามระบบการศึกษาหลักสูตรของรัฐให้กับชาวปลาเกอย โดยเน้นการอ่านออกและเขียนภาษาไทยได้ การพัฒนาดังกล่าวได้ทำให้ชุมชนอยู่ภาวะของการถูกปิดล้อมจากการพัฒนาของรัฐ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อการยังชีพไปสู่การผลิตแบบพืชพาณิชย์ โดยการส่งเสริมของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจากต่างประเทศได้ทำให้ชุมชนปลาเกอยต้องพึ่งพาตลาดและปัจจัยจากภายนอกอย่างมาก จนไม่สามารถคาดการณ์หรือกำหนดชีวิตของตนเอง ประกอบกับการที่ชุมชนปลาเกอยถูกจำกัดพื้นที่ในการผลิตและการจัดการพื้นที่ป่าตามวิถีวัฒนธรรมเดิมส่งผลให้ชุมชนสูญเสียอำนาจในการจัดการป่าและรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิต

2.2.3 อคติทางชาติพันธุ์กับการกีดกันชาวปลาเกอย

ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่จอมทองกลายมาเป็นเรื่องของการปะทะการเผชิญหน้ากันระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นคือ คนบนพื้นที่ราบกับชาวปลาเกอยบนพื้นที่สูง ภายใต้บริบทของการขยายอำนาจรัฐในการควบคุมทรัพยากร และกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจที่ปิดล้อมชาวปลาเกอย ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวเป็นสิ่งที่สร้างการกีดกันชาวปลาเกอยในการเข้าถึงทรัพยากร

นอกเหนือจากเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว การใช้ ความเป็นชาติพันธุ์ เป็นเครื่องมือในการสร้าง มายาคติทางชาติพันธุ์ และกีดกันความหลากหลายทางชาติพันธุ์โดยการเหยียดและพยายามผนวกกลืนเพื่อรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียว พร้อมทั้งสร้างสภาวะกีดกันคนปลาเกอยในเวลา

เดียวกันเพื่อทำให้เกิดความอคติทางชาติพันธุ์ เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ถูกหยิบยกมากล่าวอ้างในสถานการณ์ความขัดแย้งเชิงทรัพยากรในเขตอำเภอจอมทอง

เมื่อพิจารณาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา พบว่า มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ ม้ง ปกาเกอญอ คนพื้นราบ โดยบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าปกาเกอญอ คนพื้นราบโดยมากเป็นคนเมือง (ไทยยวน) ในอดีตความเป็นชาติพันธุ์ถูกหลอมรวมโดยทางวัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำ พ่อนหลวงจำปี ชาวปกาเกอญอเล่าให้ฟังว่า “ก่อนหน้านี้นี้ เมื่อครั้งรุ่นพ่อรุ่นแม่หรือเมื่อตัวเขายังเป็นหนุ่ม คนบนดอยกับคนพื้นราบเป็น เสี่ยว กัน มักรวมกันเป็นพี่น้อง เวลาคนบนดอยลงไปข้างล่าง ก็ไปนอนพักบ้านเสี่ยว และเวลาคนพื้นราบขึ้นมาก็นอนพักบ้านคนดอย ในอดีตมีการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างคนเมืองกับคนดอย ไปมาหาสู่กัน เวลาบนดอยมีพิธีกรรมปีใหม่ คนเมืองจะมาแอ้วหา”

ครุคำ ชาวปกาเกอญอ พูดถึงความสัมพันธ์ในอดีต สมัยก่อน ความเป็นแม่ (ม้ง) ความเป็นยาง (ปกาเกอญอ) เป็นเรื่องของ การบอกความแตกต่างทางด้านการดำรงชีวิต คนบนดอยทำมาหากินแบบหนึ่งและคนพื้นราบทำมาหากินอีกแบบหนึ่ง แล้วนำของที่ปลูกที่ทำกินมาค้าขายแลกเปลี่ยนกัน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีอยู่ แต่ก็มี การเชื่อมกันในเรื่องผีไร้ผีนา ให้ ความเคารพธรรมชาติคล้ายกัน แต่ในปัจจุบันกลับทะเลาะกัน เขามองพวกเรา (ปกาเกอญอ) เหมือนไม่ใช่คน อยากไล่ก็ไล่ อยากทำลายก็ทำ พวกเรารู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต หวาดวิตก กลัว

ความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ ในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่จอมทอง ได้ถูกตอกย้ำให้เกิดความรุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก โดยรัฐเข้ามาควบคุมทรัพยากรอย่างเข้มข้น จากปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร ประเด็น “ความเป็นชาติพันธุ์” ได้กลายมาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของรัฐนำมาเลือกปฏิบัติ และเบียดขับชาวปกาเกอญอออกจากสิทธิในการจัดการทรัพยากร เพราะในปัจจุบัน ความขัดแย้งในพื้นที่จอมทอง ได้ใช้ “ความเป็นชาติพันธุ์” ของชาวเขาเป็นเหตุผลหลักในการอ้างความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากร คือ คนพื้นราบจะมีความรู้สึกรุนแรงต่อความเป็นชาวเขาในพื้นที่สูง โดยมีคำเรียกและเรื่องเล่าล้อเลียนที่แสดงอาการดูถูกชาวเขาว่า เป็นคนสกปรก ไม่อาบน้ำ และเรียกคนปกาเกอญอว่า กระเหรี่ยง ยาง ยางลาย หรือพวกแมง “ได้เมียยางไม่อาบน้ำ ชาวเขาอยู่ที่ไหนปากก็หมด ใครนับเลขได้ครบ 100 ได้เป็นพ่อนหลวง ชาวเขาไม่ใช่คนไทยเป็นพวกต่างด้าวอพยพ”

ความมือคิตทางชาติพันธุ์ระหว่างคนพื้นราบกับคนบนดอยสูง ในอดีตไม่ได้เป็นปัญหา แต่ในปัจจุบันกลับมีความรู้สึกรุนแรงอย่างเด่นชัด ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่มีมาจากการส่งเสริมและตอกย้ำจากการผลิตซ้ำของรัฐ โดยผ่านเครื่องมือทางกฎหมาย โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับชาวเขา โดยรัฐไทยได้นิยามคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงว่า เป็น “ชาวเขา” มี 9 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ แม่ัว เย้า มูเซอ

ลือชอ อี้ก้อ กระเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น และขมุ กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 9 เผ่า มีประชากรประมาณ 500,000-600,000 คน อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย ในเขตบริเวณที่สูงในภาคเหนือ มีทั้งกลุ่มคนที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในเขตบริเวณเทือกเขาและบนพื้นที่สูงในภาคเหนือ คนที่อาศัยอยู่ในประเทศแต่ดั้งเดิม และกลุ่มที่อพยพเข้ามาประเทศในภายหลังในลักษณะของผู้หลบหนีเข้าเมือง โดยไม่ชอบ โดยกฎหมาย ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ ลักษณะการดำรงชีพโดยการทำการเกษตรแบบตัด ฟัน โคน เผา ใช้พื้นที่มากและใช้แรงงานสูงเป็นหลัก มีการโค่นแนวป่าเพื่อทำไร่ยังเป็นสาเหตุที่ทำให้ลายสภาพธรรมชาติของระบบนิเวศบนพื้นที่สูง (อ้าง พิมล, 2536)

รัฐได้มองชาวเขา (ปกากะญอ) เป็นภัยต่อความมั่นคง และเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า รัฐพยายามสร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์โดย แบ่งแยกชาวเขาเป็นเผ่า มีคำเรียกชนเผ่า และผลิตซ้ำความเป็นอื่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านระบบการศึกษาหรือหลักสูตรท้องถิ่น แต่ในอีกด้านหนึ่งรัฐได้พยายามผนวกกลืนชาวเขา(ปกากะญอ) เข้าสู่อำนาจหลักโดยใช้นโยบายรวมพวก เพื่อสร้างสำนึกความเป็นไทยตามชนชั้นนำของรัฐ ซึ่งความเป็นคนไทยในกรอบของรัฐไทย หมายถึง คุณสมบัติทางรูปธรรมที่กำหนดโดยกฎหมาย หรือเป็นเงื่อนไขของสังคมไทยโดยทั่วไป ถ้าความเป็นไทยหมายถึง การเคารพเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การรู้ว่าใครเป็นนายกรัฐมนตรี การบวชเป็นพระหรือสามเณรในพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพิเศษ การออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเข้าร่วมแข่งขันกีฬาวาดอย หรือการสมัครเข้าประกวดธิดาดอย การมีบัตรประจำตัวประชาชน การแต่งงานกับคนพื้นราบ การมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศและบัตรประจำตัวประชาชนใช้เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองที่แสดงว่าเป็นคนไทย (พิมล อ้างแล้ว, หน้า 9)

นโยบายการผนวกรวม เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 ตามมติคณะรัฐมนตรีซึ่งขณะนั้นอยู่ในสถานการณ์การปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และในมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2519 กำหนดให้จัดตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นมาเป็นผู้รับผิดชอบ ร่วมกับ 22 หน่วยงาน ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ 4 ประการ (สุวรรณ, 2510 : 6 -13) คือ **ประการที่หนึ่ง** เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร โดยให้ชาวเขาหยุดยั้งการไร่เลื่อนลอย แล้วจึงส่งเสริมให้ทำการเกษตรอย่างถาวร **ประการที่สอง** เพื่อป้องกันการปลูกฝิ่น โดยส่งเสริมให้ชาวเขามีรายได้จากอาชีพอื่นแทนฝิ่น **ประการที่สาม** เพื่อพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศ โดยส่งเสริมให้ชาวเขาสร้างความเจริญในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เป็นพลเมืองที่ดี และอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นหลักแหล่ง **ประการที่สี่** เพื่อให้ชาวเขาช่วยเป็นกำลังสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนโดยการสร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจกับชาวเขา เพื่อให้ชาวเขาเกิดความจง

รักภักดีต่อประเทศชาติ (พิมล อ่างแล้ว, 43) ส่วนการดำเนินการของรัฐได้มอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการตามโครงการ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 โครงการคือ 1) การจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา 2) การจัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 3) จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้นในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4) โครงการชาวเขาสัมพันธ์ โดยให้ความสะดวกแก่คณะพระธรรมจาริกตามแนวของพระพุทธศาสนา

ในกรณีพื้นที่จอมทอง ชาวปกาเกอญอได้ถูกจัดให้อยู่เป็นหมู่บ้านในเขตการปกครอง มีการแนะนำชักจูงให้อยู่เป็นที่ที่เป็นทางไม่พวยพเคลื่อนย้าย รวมทั้งมีการส่งเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์เข้ามาสร้างโรงเรียน ให้ความรู้แก่ชาวปกาเกอญอให้มีความรู้สึกนึกคิดเป็นพวกเดียวกันกับ “คนไทย” ในความหมายของรัฐ และให้จงรักภักดีต่อชาติ โดยมีกรมประชาสงเคราะห์ และกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ควบคุมความเป็นพลเมืองของชาวปกาเกอญอ การเข้ามาดำเนินการของรัฐและนโยบายการรวมพวกมุ่งเน้นให้เกิดการควบคุมชาวปกาเกอญอในระดับพื้นที่ และมุ่งที่จะแก้ไขแบบแผนจารีตประเพณี การดำรงชีวิตของชาวปกาเกอญอให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาของรัฐ

จากการสัมภาษณ์ปกาเกอญอบ้านแม่ปอนได้พูดถึงการเป็นคนไทยว่า “ทางกรมประชาสงเคราะห์ได้เข้ามาสร้างโรงเรียนให้เราและสอนให้เราพูด เขียน อ่าน ภาษาไทย และบอกว่า การที่จะเป็นคนไทยได้ ต้องรู้จักภาษาไทย ต้องรู้จักพระเจ้าอยู่หัว ต้องรู้ว่าใครเป็นนายกรัฐมนตรี และสิ่งสำคัญต้องมีบัตรประชาชน ถึงจะเป็นคนไทยสมบูรณ์แบบ” (สัมภาษณ์ชาวปกาเกอญอบ้านแม่ปอน ปี พ.ศ. 2543)

นโยบายการพัฒนาชาวเขาของรัฐได้กีดกันและสร้างภาพให้ชาวเขาเป็น “คนอื่น” หรือสร้างภาพให้ปกาเกอญอไม่ใช่คนไทย ในสายตาของคนกลุ่มใหญ่ในสังคม ความเป็นคนอื่นของชนบนพื้นที่สูงถูกสร้างภาพและกล่าวอ้างถึง การเป็นผู้อพยพมาจากที่อื่นที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ วิถีวัฒนธรรมของคนพื้นที่สูงมีผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการสร้างค่านิยมในการเรียกชื่อชนเผ่า ซึ่งมีนัยถึงการสร้างความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันรัฐก็มีนโยบายรวมพวก เพื่อผนวกรวมชาวปกาเกอญอกับอำนาจหลัก นโยบายที่รัฐสร้างขึ้นมาได้ถูกผลิตซ้ำในลักษณะของการกลายเป็นตัวแทนอุดมการณ์และระบบการศึกษาให้กลายมาเป็น “อคติทางชาติพันธุ์”

ในกรณีความขัดแย้งพื้นที่จอมทอง “ความเป็นชาติพันธุ์” ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกล่าวถึงกลุ่มชนปกาเกอญอว่าเป็น คนอื่น เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐและกลุ่มคนอื่นๆ ในการเข้าไปจัดการควบคุมทรัพยากร

กล่าวโดยสรุป กระบวนการที่ทำให้ปกาเกอญอกลายเป็นคนชายขอบ ในบริบทความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในเขตอำเภอจอมทองเกิดขึ้นจากประเด็นความขัดแย้งหลัก คือ ความขัดแย้งเรื่องการใช้ป่า ความขัดแย้งเรื่องการทำไร่เลื่อนลอยและการใช้พื้นที่ป่า และประเด็นไฟป่า

ความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรดังกล่าวเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจทางสังคม 4 กลุ่ม คือ รัฐ คนพื้นราบ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน คนพื้นที่สูงปกาเกอญอ ภายใต้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น พบว่า คนพื้นที่สูงปกาเกอญอได้ถูกกระทำให้กลายเป็น “คนชายขอบ” ที่สูญเสียอำนาจและความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากร โดยมีกระบวนการทำให้กลายเป็นคนชายขอบ 3 กระบวนการคือ กระบวนการแรก การขยายอำนาจของรัฐในการเข้าควบคุมทรัพยากรผ่านเครื่องมือในการใช้นโยบาย กฎหมาย และการใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างการกีดกันชาวปกาเกอญอในการเข้าถึงทรัพยากร กระบวนการที่สอง คือกระบวนการพัฒนาตามกระแสหลักที่ทำการปิดล้อมชุมชนปกาเกอญอให้ตกอยู่ภายใต้กระแสการพัฒนาที่ต้องเปลี่ยนแปลงระบบการเพื่อการยังชีพและวิถีชีวิตที่เคยอยู่กับป่า พึ่งพิงป่าและธรรมชาติไปสู่ระบบการผลิตแบบพืชพาณิชย์ และต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกมากขึ้นจนไม่สามารถกำหนดวิถีชีวิตและความมั่นคงในชีวิตของตนเองได้ และกระบวนการที่สาม คือ กระบวนการสร้างมายาภาพให้เกิดอคติทางชาติพันธุ์ทำให้ชาวปกาเกอญอกลายเป็น คนอื่น ในสายตาของคนทั่วไป กระบวนการดังกล่าวกระทำผ่านขั้นตอนการจำแนกความแตกต่างทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็พยายามผนวกกลืนชาวปกาเกอญอให้รวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับความเป็นคนไทย การกล่าวอ้างว่า ชาวปกาเกอญอเป็นชาวเขาผู้ “เผ่าป่า”, “ชาวเขาทำลายป่าต้นน้ำ” และ “ชาวเขาไม่ใช่คนไทย” เป็นการสร้างภาพลักษณ์บนความคิดของอคติทางชาติพันธุ์

ด้วยกระบวนการทั้งสามกระบวนการส่งผลให้ชุมชนปกาเกอญอถูกเบียดขับออกจากการจัดการทรัพยากรและถูกจำกัดสิทธิการใช้พื้นที่ป่าและทรัพยากร รวมทั้งไร้อำนาจ ถูกกีดกันและปิดกั้นโอกาสต่าง ๆ กลายเป็นคนชายขอบในการจัดการทรัพยากร อย่างไรก็ตาม ชุมชนปกาเกอญอไม่ได้ยอมจำนนต่อสภาวะการณดังกล่าว แต่ได้พยายามปรับตัวต่อสู้ ตอบโต้ ตีอรอง โดยสร้าง “เวทีต่อสู้” เพื่อเป็นพื้นที่ทางการเมืองสร้างอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร

2.3 กระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้ของปกากะญอ

กระบวนการสร้าง “เวทีต่อสู้” ของชุมชนปกากะญอเพื่อแสวงหาพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรในเขตอำเภอจอมทอง พบว่า ชุมชนปกากะญอได้พยายามต่อสู้ในสองระดับ กล่าวคือ

ระดับที่หนึ่ง ระดับชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างองค์กร หรือการปรับตัว จากการรวมกลุ่มระดับหมู่บ้าน และได้ยกระดับมาเป็นการรวมกลุ่มในระดับชุมชน จนถึงระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ ซึ่งในการรวมกลุ่มจะเน้นการรวมตัวในระดับเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ และสร้างปฏิบัติการทางสังคมร่วมกัน เช่น การสร้างกฎเกณฑ์ การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมหม้อ เหม โต เพื่อใช้เป็นเงื่อนไขในการสร้างการรวมกลุ่มระดับเครือข่าย

ระดับที่สอง ระดับการเคลื่อนไหวของเครือข่ายปกากะญอเพื่อการต่อสู้เชิงนโยบาย (กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง) ในการต่อสู้ช่วงชิง อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร

2.3.1 การสร้างเวทีการต่อสู้ในระดับชุมชน

การสร้างเวทีการต่อสู้ในระดับชุมชนของชาวปกากะญอ เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวปกากะญอในนามของกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง ซึ่งมีที่มาและแนวคิดในการรวมตัวกันดังนี้

1 การรวมกลุ่มเครือข่ายชาติพันธุ์ปกากะญอในนามกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง จากปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในเขตจอมทอง ทำให้ชุมชนปกากะญอต้องเผชิญกับวิกฤติของความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตของชุมชน การริเริ่มมองปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นจากชาวปกากะญอ 5 หมู่บ้านหลัก ได้แก่ บ้านขุนแปะ บ้านขุนแตะ หมู่บ้านขุนยะ หมู่บ้านแม่ปอน และหมู่บ้านห้วยส้มป่อย ในเขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ที่ต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้งและต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว อย่างไรก็ตาม ในปีพ.ศ.2535 ความขัดแย้งเริ่มรุนแรงมากขึ้น ชาวปกากะญอเริ่มได้รับผลกระทบมากขึ้น จึงมีการรวมกลุ่มกันเป็น “เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์” ในชื่อ “กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง” ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อสืบสานต่อเจตนารมณ์การรักษาป่า และต้นน้ำลำธารของบรรพบุรุษที่สืบทอดมายาวนานกว่า 200 ปี และต้องการแก้ไขปัญหานโยบายการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ของรัฐบาลและการละเมิดสิทธิกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

การรวมกลุ่มดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน โดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวเขาไทยภูเขาในประเทศไทย (IMPECT) ได้เข้าร่วมรับรู้ปัญหาและสรุปบทเรียนในการต่อสู้ของชุมชน

ปกากะญอ โดยมีกระบวนการสรุปทเรียน คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง ระดมกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปัญหาอุทยานทับพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน ขั้นตอนที่สอง แลกเปลี่ยนปัญหาในแต่ละพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง ปัญหาการถูกละเมิดสิทธิชุมชน ขั้นตอนที่สาม ให้ความรู้กฎหมายและนโยบายป่าไม้ที่เกี่ยวข้องในกับปัญหาการจัดการป่า ขั้นตอนที่สี่ เสนอแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหา โดยเสนอให้มีการรวมตัวกันในระดับเครือข่ายในหลายลักษณะ คือ การรวมกันในระดับภูมิศาสตร์และรวมตัวกันในลักษณะการเคลื่อนไหวปัญหาร่วมกัน (สัมภาษณ์พลากร วงศ์ทองแก้ว, 2543)

เมื่อมีการรวมตัวกันในระดับเครือข่ายแล้ว กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทองได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานอย่างชัดเจนจากระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับเครือข่าย มีการตกลงร่วมกันจะประสานระหว่างหมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ โดยมีการเลือกตั้งตัวแทนหมู่บ้านต่างๆ ก่อตั้งคณะกรรมการประสานงานขึ้นมา 1 ชุดเพื่อเผยแพร่ความคิด ประสพการณ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

ปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทองมีสมาชิกครอบคลุมอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล 10 หมู่บ้านหลัก 36 หย่อมบ้าน ได้แก่ ตำบลบ้านแปะ มีสมาชิกจากหมู่ 12 บ้านขุนแปะ และหมู่ 14 บ้านบนนา ตำบลดอยแก้ว มีสมาชิกจากหมู่ 4 บ้านห้วยมะนาว หมู่ 5 บ้านขุนแตะ หมู่ 8 บ้านห้วยส้มป่อย และ หมู่ 9 บ้านห้วยขุน ตำบลบ้านหลวง มีสมาชิกมาจากหมู่ 5 บ้านห้วยปูลิง หมู่ 12 บ้านแม่ยะน้อย หมู่ 15 บ้านแม่ปอน หมู่ 19 บ้านขุนยะ ซึ่งหมู่บ้านทั้งหมดนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และตั้งอยู่ในเขตอุทยาน 2 เขตคือ อุทยานออบหลวง อุทยานดอยอินทนนท์ และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ รวมทั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำ 5 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำแม่ปอน ลุ่มน้ำแม่แตง ลุ่มน้ำแม่กลาง ลุ่มน้ำแม่สอย และลุ่มน้ำแปะ

2 แนวคิดและการตอบโต้ทางความคิดและการจัดการทรัพยากรของกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง จากความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรเขตอำเภอจอมทองระหว่างกลุ่มคน ต่าง ๆ ซึ่งชาวปกากะญอถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ไม่ว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำก็ดี ปัญหาการทำลายป่าก็ดี และปัญหาไฟป่าก็ดี จนนำไปสู่ข้อเสนอให้อพยพคนพื้นที่สูงออกจากป่านั้น กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทองได้เสนอแนวคิดตอบโต้เรื่องดังกล่าว โดยการเสนอภาพของแนวคิดการจัดการป่าต้นน้ำของชาวปกากะญอ ที่ว่าป่าต้นน้ำไม่ได้เกิดขึ้นจากเพียงป่าบางประเภทในบางพื้นที่ในเขตที่สูงเท่านั้น แต่เชื่อว่า แหล่งที่ก่อกำเนิดน้ำมาจากหลายแหล่งที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน เหมือนใบไม้และกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ ใบไม้ทุกใบ กิ่งก้านทุกกิ่งจะต้องมีความอุดมสมบูรณ์จึงจะสามารถก่อกำเนิดและรักษาดันน้ำให้源源ให้สมบูรณ์ได้

ในแง่นี้ ต้นน้ำในเขตที่สูงและต้นน้ำในเขตพื้นที่ราบจึงสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และสิ่งที่สำคัญคือ ต้นน้ำทั้งปวงต้องอาศัยชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาความสมบูรณ์นั้น

พระทีเจอนิ โอโดเซา ได้อธิบายความหมายของป่าต้นน้ำตามแนวคิด “ป่าลูกตุ้ม” ว่า “คือป่าที่ชุมชนรักษาตลอดทั่วทั้งลุ่มน้ำ ซึ่งมีผลถึงกันและกัน ในแง่นี้ ชุมชนกรุงเทพฯ อันเป็นชุมชนในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ก็ควรจะมีป่าของตนเองเพื่อรักษานิเวศวิทยาของลุ่มน้ำตนเองด้วยเช่นกัน”

กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการพื้นที่ป่าจอมทอง คนพื้นที่ราบมีอำนาจเหนือกว่าชนบนพื้นที่สูงมาโดยตลอด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนับแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา คนพื้นที่ราบได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่าในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็น การล้อมรั้วลวดหนาม การยึดพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่า การลักขโมยสัตว์เลี้ยง การสร้างสถานการณ์ไฟป่าเพื่อกดดันให้คนพื้นที่สูงย้ายออกจากไป

กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทองมองว่า สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งการจัดการทรัพยากรเกิดขึ้นจากการมอง “การอนุรักษ์” ที่ไม่เห็นองค์ประกอบของคนรวมอยู่ด้วย การมองดังกล่าวจึงเป็นการปฏิเสธการใช้ความรู้ “วิทยาศาสตร์” ที่มองปัญหาอย่างแยกส่วนโดยไม่ประสานให้เข้ากับความรู้ของชาวบ้าน และในบางครั้งมีการใช้ความรู้อย่างลักลั่น ซึ่งการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์โดยปฏิเสธความรู้ของชาวบ้านย่อมก่อให้เกิดการแยกห่างจากความเป็นจริงและไม้อาจเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่าได้จนละเลยที่จะสนใจในความอยู่รอดของชาวบ้านและสังคม

กลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงเห็นว่า การแก้ปัญหารัฐ ตลอดจนการแก้ปัญหของคนพื้นที่ราบและมูลนิธิธรรมนาถในเรื่องการอนุรักษ์ป่าโดย “อพยพคนออกจากป่า” จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาเป็นวงจร โดยเฉพาะแนวทางเรื่องการจัดสรรรองรับการอพยพชาวเขาลงมา และการผันน้ำไปใช้ในพื้นที่รองรับจะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนข้างล่างด้วยตนเอง

กลุ่มอนุรักษ์จอมทอง(คนพื้นที่สูง) ปฏิเสธข้อกล่าวหาที่มองว่าปกาเกอญอไม่สามารถจัดการทรัพยากรให้เกิดการอนุรักษ์ได้ โดยชาวปกาเกอญอได้ตอบโต้ว่าชุมชนปกาเกอญอสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอ้างความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน ทั้งระบบการจัดการด้านองค์กร และระบบความรู้ในการจัดการป่าที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ และในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรักษาป่าของชุมชนโดยใช้เหตุผลแบบประชาธิปไตยในการจัดการป่าและปัญหาการจัดการทรัพยากร

ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงได้ยืนยันความคิดว่า “คนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างสมดุล” และต่อสู้โดยใช้วิธีเผยแพร่ข้อมูล ข้อเท็จจริงให้กับสาธารณชน และเจรจาต่อรองกับรัฐในการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

ปัญหาความขัดแย้งของคนพื้นราบกับคนพื้นที่สูง ทางกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง (ปกากะญอ) มองว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนพื้นราบกับคนพื้นที่สูงควรจะมองกลับไปประวัติศาสตร์ที่มีมานานในความสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นที่สูงกับชาวบ้านพื้นราบที่เคยมีผลประโยชน์ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยปลูกฝิ่น แนวคิดอพยพชาวเขาและแนวคิดที่ว่าชาวเขาทำลายป่าต้นน้ำเป็นแนวคิดใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น ในยุคที่ทำไร่ไถนร่วมกัน คนพื้นราบไม่เคยเอ่ยถึงประเด็นดังกล่าว ส่วนความขัดแย้งเรื่องการใช้ป่าเกิดขึ้นเพราะมีการใช้ป่าในวิถีการผลิตมากขึ้นของคนพื้นราบและชนบนพื้นที่สูง เรื่องดังกล่าวเหล่านี้เป็นเรื่องของการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนพื้นราบกับคนพื้นที่สูงที่ยังไม่สามารถจัดการร่วมกันได้ และสมมติฐานเรื่องการเพิ่มขึ้นของประชากรกับการทำลายป่า เป็นสมมติฐานที่ไม่เป็นจริงทั้งหมดเสียทีเดียว เพราะแม้ประชากรของปกากะญอเพิ่มขึ้นจริงก็ตาม แต่ไม่ได้นำไปสู่การขยายพื้นที่ทำกินเสมอไป ทั้งบ้านขุนกลางและบ้านปากกล้วยลดพื้นที่ทำกินลงมากกว่าร้อยละ 50 ทั้งนี้เกี่ยวเนื่องกับความพยายามของชาวบ้านที่ต้องการปรับแบบแผนการผลิตไปสู่การเกษตรที่ถาวรมากขึ้น เช่น การปลูกไม้ผลจำพวก ห้อ สาลี่ และไม้ดอก ซึ่งระบบการเกษตรดังกล่าวใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกน้อย และต้องใช้แรงงานเข้มข้นในการดูแลรักษา

ขณะเดียวกันในประเด็นเรื่องพื้นที่รองรับการอพยพที่รัฐ มูลนิธิธรรมนาถและกลุ่มอื่น ๆ จัดหาให้นั้น ไม่ได้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ดังที่ธรรมนาถกล่าวอ้าง กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงปฏิเสธ โดยชี้ว่า พื้นที่ที่จัดเตรียมให้เป็นพื้นที่ดินลูกรังที่ไม่สามารถทำกินได้ และที่สำคัญไม่มีน้ำใช้เพื่อการเกษตร หากชาวบ้านยินยอมที่จะย้ายลงไปยอมไม่อาจยังชีพได้ ที่สำคัญที่ผ่านมา ชาวบ้านได้พัฒนาระบบการเกษตรแบบถาวร มีสวนผลไม้ที่เติบโตและให้ผลผลิตจำนวนมากแล้ว การถูกอพยพก็เท่ากับการต้องไปเริ่มต้นใหม่ ปัญหาความยากจนจะตามมา หากให้ชาวพื้นราบทิ้งสวนลำไย พวกเขาก็คงไม่ยอมเช่นกัน

นอกจากนี้ กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง ได้ตอบโต้ประเด็นปัญหาเรื่องไฟป่าว่า การอ้างว่าไฟป่าที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากชาวเขาเผาไร่ไถนนั้นไม่เป็นความจริง เพราะระบบเกษตรของหมู่บ้านปกากะญอในปัจจุบัน เป็นเกษตรแบบถาวรหมดแล้ว ร้อยละ 50 ของระบบเกษตรเป็นสวนไม้ผล “ไม่มีชาวบ้านที่ไหนจะทำลายสวนของตัวเองด้วยการจุดไฟอย่างแน่นอน ไฟป่าที่เกิดขึ้น

เป็นการจุดที่เกิดจากความต้องสร้างภาพให้ชาวเขาเป็นผู้เผาป่า" (สัมภาษณ์คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง บ้านห้วยส้มป่อย ,2543)

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งในการจัดการพื้นที่ป่าในเขตอำเภอจอมทองนั้น กลุ่มอำนาจต่าง ๆ ได้เข้ามาตอบโต้ ต่อสู้ เพื่อสร้างความชอบธรรมในเวทีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากร ซึ่งพบว่า สามารถแบ่งข้อขัดแย้งออกเป็น ได้ 3 ฝ่าย คือ กลุ่มอนุรักษ์ ได้แก่ มูลนิธิธรรมนาถ ชมรมอนุรักษ์ป่าต้นและสิ่งแวดล้อมจอมทอง ฝ่ายที่สอง คือ รัฐ (กรมป่าไม้ ป่าไม้เขต ป่าไม้อำเภอ เจ้าหน้าที่รัฐ) และฝ่ายที่สาม คือ คนชายขอบ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งประเด็นสำคัญในการตอบโต้ และต่อสู้เพื่อสร้างความชอบธรรมในเวทีต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากรนั้น ได้แก่ ประเด็นปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำ(ปริมาณน้ำลดลง), ประเด็นปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย ประเด็นปัญหาไฟป่า และประเด็นปัญหาคติทางชาติพันธุ์

จากการต่อสู้เรื่องการจัดการพื้นที่ป่าของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ นั้นทำให้เห็นว่าต่างฝ่ายต่างสร้างภาพลักษณ์ให้ตนเอง คือ ผู้อนุรักษ์ และสร้างภาพให้ผู้อื่นกลายเป็นผู้ทำลาย ไร้ความชอบธรรมในการเข้ามาร่วมจัดการทรัพยากร

"พื้นที่ป่า" จึงเป็นเวทีหนึ่งในการนิยามความหมาย การสร้างตัวตน และสร้างอำนาจทางการเมือง ดังนั้น "พื้นที่ป่า" จึงอยู่ในฐานะที่เป็น "เวทีในการต่อสู้" ของกลุ่มอำนาจต่างๆ รวมไปถึงกลุ่มคนชายขอบอย่างปกากะญอด้วย เพื่อแย่งชิงทรัพยากรและแสดงถึงตัวตนและสิทธิในการจัดการทรัพยากร

สำหรับประเด็น "เวทีในการต่อสู้" พบว่า นอกจากชาวปกากะญอจะโต้ตอบได้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิ "การอาศัยอยู่ในป่า" มายาวนานแล้ว ชาวปกากะญอยังสร้างกระบวนการต่อสู้โดยการสร้างเครือข่ายการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรอง ต่อสู้ และเคลื่อนไหวแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรเชิงนโยบายอีกด้วย

2.3.2 การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง(เครือข่ายปกากะญอ) เพื่อการต่อสู้เชิงนโยบาย

การเคลื่อนไหวในการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรของชาวปกากะญอในเขตพื้นที่จอมทองนั้น นอกจากการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในนาม "กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทอง" แล้ว พวกเขายังได้ขยายเครือข่ายอำนาจโดยเข้าร่วมเคลื่อนไหวเชิงนโยบายกับเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ และสมัชชาคนจนเพื่อสร้างพลังในการต่อรองในการจัดการทรัพยากรให้มากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ สามารถพิจารณาการต่อสู้เชิงนโยบายของกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงจอมทองได้เป็นสองประเด็นใหญ่ๆ คือ 1)

การสานพลังเครือข่ายประชาชนเพื่อการต่อสู้เชิงนโยบายในประเด็นเรื่องที่ดินและป่าไม้ และ 2) การเคลื่อนไหวในประเด็น พระราชบัญญัติป่าชุมชน

1 การสานพลังเครือข่ายประชาชนเพื่อการต่อสู้เชิงนโยบายในประเด็นเรื่องที่ดินและป่าไม้ กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่จอมทอง(เครือข่ายปกาเกอญอ)มีการรวมตัวกันในระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ ซึ่งในสถานการณ์ความขัดแย้งในระดับพื้นที่ที่สามารถแสดงพลังในการต่อรองได้ แต่ปัญหาการจัดการทรัพยากรระดับนโยบาย กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงยังไม่สามารถทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายได้ การเข้าร่วมกับเครือข่ายประชาชนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในสร้างพลังภายในเครือข่ายปกาเกอญอและเครือข่ายประชาชน

กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงได้เข้าร่วมในขบวนการประชาชนภาคเหนือ โดยมีองค์กรที่เคลื่อนไหวร่วมในการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน คือ สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ สมัชชาชนเผ่า เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ และสมาพันธ์เกษตรกรรมภาคเหนือ

นโยบายหลักของขบวนการประชาชนในภาคเหนือคือ การแก้ปัญหาเชิงนโยบายในส่วนของปัญหาป่าไม้และที่ดินซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของทุกเครือข่าย และมีการเคลื่อนไหวร่วมกันในการผลักดันการแก้ปัญหาเชิงนโยบาย โดยมีข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน ดังนี้ 1) ปฏิรูปกฎหมายป่าไม้ (โดยเฉพาะกฎหมาย 4 ฉบับ คือ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2570 และ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535) รวมทั้งระเบียบและกฎกระทรวงต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร 2) ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ที่เป็นอุปสรรคต่อการพิสูจน์สิทธิการทำกินในเขตป่าบนหลักการความเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน และ 3) เร่งออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชน ให้ผ่านสภาอย่างรวดเร็วที่สุด (สมาพันธ์เกษตรกรรมภาคเหนือ, 2543)

นอกจากนั้น กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สูงได้ร่วมกับขบวนการประชาชนภาคเหนือเพื่อผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชนให้ได้รับการรับรองทางกฎหมาย ซึ่งพ.ร.บ.ป่าชุมชนนี้ นับเป็นสัญลักษณ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างอำนาจเพื่อการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนท้องถิ่น

2.4 สรุป

เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้คนชายขอบลุกขึ้นมาตอบโต้โดยการสร้าง "เวทีการต่อสู้" คือ 1) ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร โดยกลุ่มอำนาจ(รัฐ) ได้พยายามสร้าง "ความเป็นอื่น" เพื่อกีดกันการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนพื้นที่สูง 2) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ (คนพื้นราบกับคนพื้นที่สูง) "ความเป็นชาติพันธุ์" ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐและกลุ่มอนุรักษ์เขียวเข้มในการกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์ (ปกากะญอ) ซึ่งคนชายขอบมีกระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้ คือ

ระดับที่หนึ่ง ระดับชุมชน เป็นกระบวนการสร้างองค์หรือการปรับองค์กรจากหมู่บ้าน เป็นการรวมกลุ่มระดับชุมชน-ลุ่มน้ำจนถึงระดับเครือข่าย ซึ่งเน้นกระบวนการการรวมตัวของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ และการสร้างปฏิบัติการทางสังคมร่วมกัน โดยมี "พื้นที่ป่าชุมชน" เป็นสนามในการปฏิบัติการร่วม รวมทั้งมีการสร้างเวทีเจรจาระดับพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ระดับที่สอง ระดับการเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการประชาชนภาคเหนือเพื่อผลักดันการแก้ไขปัญหายั่งยืนนโยบายการจัดการทรัพยากร

การสร้างเวทีการต่อสู้ของคนชายขอบนั้นเป็นการสร้างการเมืองเชิงพื้นที่ที่ประจักษ์ด้วยความหมายของการปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ที่ให้อุดมการณ์ความเป็นชาติพันธุ์ที่ต่อต้านอำนาจที่เหนือกว่า "พื้นที่ป่า" จึงเป็น "เวทีการต่อสู้" ที่กลุ่มพลังอำนาจต่าง ๆ (รัฐ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาวปกากะญอ) เข้าต่อสู้อ้างสิทธิ และความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากร